

نقش سلسله صفویان در بازسازی عتبات چه بود؟

حسین ایزدی عضو هیأت علمی دانشگاه باقرالعلوم نقش تاریخی ایرانیان در ساخت ابنیه عتبات را در مقاله‌ای تبیین کرد.

حسین ایزدی عضو هیأت علمی دانشگاه باقرالعلوم نقش تاریخی ایرانیان در ساخت ابنیه عتبات را در مقاله‌ای تبیین کرد.

به گزارش خبرنگار مهر، بر خلاف تصور برخی که گمان می‌کنند حضور ایرانیان در بازسازی و توسعه حرم‌های مطهر منحصر به دوره کنونی و سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی است، به گواه تاریخ، قدمت این عرض ارادت، به قرن‌ها پیش بازمی‌گردد.

هم‌اکنون آثار و ابنیه بسیاری از دوره آل بویه، دیلمیان، صفوی، افشاری و قاجار در اعتبار مقدسه به جا مانده است که میراث ارزشمند از فرهنگ، هنر و معماری ایرانی اسلامی در آن سوی مرزهاست که باید در حفظ، مرمت و احیا آن کوشید.

در یادداشت کوتاهی از حسین ایزدی عضو هیأت علمی دانشگاه باقرالعلوم درباره نقش تاریخی ایرانیان در ساخت ابنیه عتبات در دوره شاه اسماعیل صفوی را می‌خوانید:

توجه به سفرهای زیارتی در بین شاهان صفوی، به ویژه شهر مشهد مقدس و سپس عتبات عالیات رایج بوده و سفر با پای پیاده به سمت مشهد را هم شاه عباس صفوی باب می‌کند، اما شاه اسماعیل صفوی (درگذشته ۲ خرداد ۹۰۲ خورشیدی) هم در این میان دستی بر آتش اشتیاق داشته است.

نقش ایرانیان باستان در بازسازی عتبات چه بود؟

در واقع نخستین سفر زیارتی شاهان صفوی را شاه اسماعیل اول در جریان لشکرکشی به خراسان انجام می‌دهد. در سال ۹۱۳ هجری قمری و در جریان حملات محمدخان شیپانی به خراسان و قتل و غارت قشون ازبک که تا کرمان کشیده شده بود، شاه اسماعیل با اعزام سفرا و نمایندگان از خان ازبک خواست تا از مناطق متصرفاتی خارج شود، ولی وی با غرور تمام، پاسخ داد که خیال سفر حج دارد و از شاه اسماعیل خواست تا وفاداری و اطاعت خود را با تهیه زمینه میزبانی برای عبور از قلمرو صفوی نشان دهد.

شاه اسماعیل هم در جواب وی گفت: قصد زیارت مشهد مقدس و بارگاه امام رضا (ع) را دارد. این مسأله باعث جنگ خونین مذهبی بین طرفین شد که نتیجه آن شکست سنگین قوای ازبک و مرگ شیبک خان به دست قشون قزلباش بود. شاه اسماعیل پس از پیروزی در این نبرد، که بزرگ‌ترین پیروزی وی بود، برای زیارت مرقد مطهر ثامن الحجج علی بن موسی (ع) به مشهد رفت.

در سال ۹۱۴ ق، شاه اسماعیل پس از فتوحات نظامی خود در عراق عرب و تصرف بغداد، ابتدا به کربلا رفت و پس از ورود به شهر و زیارت حرم امام حسین (ع) تمام شب را در حرم بیدار بود و شخصاً در غبارروبی حرم شرکت کرد و پس از تقدیم هدایای گران قیمت و قندیل‌های طلا و دستور ساخت پوشش قبر از عاج طلا و دادن هدایا و نذورات به مجاوران و خادمان، عازم شهر نجف شد.

پس از رسیدن به نزدیکی شهر نجف، شاه اسماعیل از اسب فرود آمد و پای پیاده و سر برهنه به طرف حرم حضرت علی (ع) حرکت کرد و در زمان رسیدن به نجف، در حالی که علما و سادات به استقبال او می‌آمدند، پرچم حضرت علی (ع) را از آنان تحویل گرفت. او پس از گرفتن پرچم، «یا علی» گویان از بین مردم عبور کرد و مستقیم داخل حرم شد و اجازه ورود به هیچ کس نداد و به مدت ۸ ساعت به تنهایی داخل بود.

طی این مدت، قزلباشان می‌گفتند: به گوش خود شنیده‌اند که مرشد کامل با امام علی (ع) گفتگو می‌کند. شاه اسماعیل پس از این زیارت طولانی و دادن هدایا و نذورات به خادمان و مجاوران حرم، به شهر حله رفت و طی همین مدت، گروهی از بیابان گردان عرب، که زوار شیعه را غارت می‌کردند، سرکوب کرد و پس از ضبط ثروت هنگفت آنان، به نجف بازگشت.

شاه اسماعیل پس از این اقدامات و زیارت کربلا و نجف، به شهر کاظمین رفت. با توجه به اینکه سلسله نسب سیادت مورد

ادعای صفویان به حضرت امام موسی کاظم (ع) می رسید، شاه اسماعیل پس از حضور در عراق، توجه ویژه ای به حرم مقدّس کاظمین داشت و دستور داد عمارت و گنبد باشکوهی برفراز این مزار مقدّس ساختند و نهر آبی را که تأمین کننده آب شیرین این مکان مقدّس بود، تعمیر و نوسازی کرد.

او پس از آنکه هدایا و نذورات زیادی به خادمان و مجاوران حرم کاظمین داد، به سمت سامرا رفت و پس از زیارت حرم امام علی النقی (ع) و امام حسن عسکری (ع) و مدتی تفرّج و شکار در بغداد و اطراف دجله و فرات، به ایران بازگشت.

سفرهای زیارتی شاه اسماعیل اول به عتبات عالیات و مشهد مقدس، که در جریان لشکرکشی های وی به جنوب عراق و خراسان و با انگیزه های سیاسی نظامی انجام شده بود، در وهله اول موجب ایجاد ثبات، امنیت و آرامش در این مناطق به ویژه برای شیعیان شد. همچنین بازسازی و توسعه و عمران این اماکن مقدّس مذهبی در عهد شاه اسماعیل اول، آسایش و رفاه را برای ساکنان و زوّار این شهرهای مقدّس و وجهه مثبت مذهبی و تقویت مشروعیت و جایگاه حکومتی دولت نوپای صفوی را به دنبال داشت.

از سوی دیگر، اقدامات وی نه تنها موجب شد که رسم بسیار مهم زیارت، که تا آن زمان به دلیل تعصّب مذهبی مخالفان شیعه و ناامنی و جنگ های پی درپی در جنوب عراق بسیار کم رنگ شده بود، احیا و خیل جمعیت زائران به عتبات سراریزر شود، بلکه این اقدامات به عنوان آموزه سیاسی مذهبی حکومت صفوی مورد توجه شاهان این سلسله قرار گرفت و علاوه بر توجه به شهرهای مذهبی داخلی، مثل مشهد و قم، تا زمانی که جنوب عراق در تصرّف صفویان بود، شاهان صفوی با حضور در عراق و زیارت عتبات عالیات، شخصاً به امور زوّار و عمران و توسعه این اماکن مقدّس رسیدگی می کردند.